

บทที่ 5

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการระดมพลังมวลชนมาชิก

การระดมสมาชิกและการสร้างฐานมวลชนนับว่าเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการจัดองค์กรและการบริหารงานการ มีบทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ในปัญหาการต่อรองด้านผลประโยชน์ ตลอดจนปัญหาการรักษาและแสวงหาผลประโยชน์ ล้วนแต่มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัย การขยายตัวทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของกลุ่มเป็นสำคัญ คือ สามารถขยายฐานสมาชิก ทำให้เกิดพลังสะท้อนให้เห็นถึงการมีอำนาจต่อรองที่สูงและมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่นของสมาชิก

การที่กลุ่ม สกยอ. สามารถเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของตนเองได้อย่างประสบผลสำเร็จโดยรัฐบาลต้องมาเจรจา และยอมรับข้อเรียกร้องจนกระทั่งนำไปสู่การลงนามในบันทึกข้อตกลงแก้ไขปัญหานั้น สิ่งหนึ่งน่าจะมาจากความสามารถในการรวมกลุ่มของเกษตรกรได้อย่างเข้มแข็ง มีเอกภาพมีการจัดตั้งองค์กรที่ดี ซึ่งกลุ่มตามความหมายของ Arther F. Bentley ได้กล่าวว่า "กลุ่ม" หมายถึง มวลชนมนุษย์ที่มารวมกัน เพราะมีกิจกรรมที่มีจุดหมายร่วมกัน และปัจเจกชน แต่ละคนจะเข้ากลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ กลุ่มทุกกลุ่มจะมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ กลุ่มกับผลประโยชน์จึงเป็นของคู่กัน ดังนั้นหากเราศึกษาถึงความหมายของคำว่า กลุ่มผลประโยชน์ตามความหมายของ Austin Ranney ว่า กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง คือ กลุ่มหรือองค์กรใดๆ ไม่ว่าจะมีการจัดตั้งองค์กรหรือไม่ ซึ่งใช้การผลักดันไปสู่เป้าหมายด้วยกิจกรรมทางการเมือง โดยการที่จะได้มาซึ่งนโยบายของรัฐบาล ที่จะสนองตอบต่อความต้องการของกลุ่มและหรือขัดขวางไม่ให้กลุ่มตรงข้ามได้รับผลประโยชน์ พิจารณาจากความหมายดังกล่าวแล้ว การเคลื่อนไหวของ สกยอ. จึงนับได้ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่ง เนื่องจาก สกยอ. เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนทั้งปัญหาหนี้สิน ปัญหาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาความเดือดร้อนจากโครงการของรัฐ รวมทั้งปัญหาที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่สะสมกันมานาน จนกระทั่งมีแกนนำที่สามารถรวบรวมปัญหาเหล่านั้น และนำมาเป็นประเด็นในการเรียกร้องต่อระบบการเมืองด้วยการผลักดันข้อเรียกร้องด้วยวิธีการระดมพลังมวลชน จำนวนมากอันเนื่องมาจากเป็นการรวมคนจากหลายปัญหา เดินทางมาชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่อันชอบธรรมทางการเมืองให้รับรู้ปัญหาและกระจายสิ่งที่มีคุณค่านั้นออกไปสู่กลุ่มของตนบ้าง ซึ่งวิธีการกระจายสิ่งที่มีคุณค่านั้นก็อาจจะเป็นการแก้ไขเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลเสียใหม่

อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทย สิ่งหนึ่งที่ยังเป็นปัญหาอยู่ก็คือ ช่องทางในการเข้าถึง (access) กระบวนการตัดสินใจทางนโยบายของผู้มีอำนาจหน้าที่ทางการเมือง จากการศึกษา พบว่า กลุ่ม

สกยอ. พยายามเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ของตนเอง แต่มักจะไม่ประสบผลสำเร็จ จึงเป็นบทเรียนให้กลุ่ม สกยอ. ต้องเรียกร้องต่อรัฐบาลให้แก้ไขปัญหาโดยตรงทุกครั้งด้วยวิธีการรวมตัวชุมนุมประท้วง ซึ่งหากพิจารณาจากทฤษฎีการประท้วงของ Robert A. Dahl แล้วจะพบว่า เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือกิจกรรมการประท้วงเป็นกิจกรรมของกลุ่มผู้ไร้อำนาจ โดยเทียบเคียง ทั้งโครงสร้างและพฤติกรรมของกลุ่ม มีความมุ่งหมายเพื่อสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากรัฐและมีความเชื่อมโยงกับสงครามของความยากจน ดังนั้น การที่กลุ่มส่งเสียงเรียกร้องขอความเห็นใจ จึงเป็นมาตรการขั้นต่ำสุด ซึ่งข้าราชการของรัฐ ไม่เพียงแต่ต้องฟังเสียงเท่านั้น แต่ต้องพยายามรับความจริงว่า กลุ่มผู้ประท้วงกระทำไปเพราะความทุกข์ยาก โดยพยายามหาหนทางที่จะอยู่รอดให้ได้ รวมทั้ง James Q. Wilson ที่ให้ข้อเสนอแนะว่า กิจกรรมประท้วงอาจถูกเข้าใจได้ในฐานะที่เป็นปัญหาของการต่อรอง ซึ่งปัญหาขั้นพื้นฐานมักอยู่ที่ว่า กลุ่มผู้ประท้วงปกติจะขาดทรัพยากรทางการเมือง ที่จะนำไปแลกเปลี่ยน อันเป็นปัญหาที่เราเรียกว่าปัญหาของการใช้อำนาจ และกิจกรรมของการประท้วงที่กลุ่มไม่มีอำนาจขอแสดงออกมา คือ การไปร่วมชุมนุมประท้วง เข้าร่วมในการเดินขบวน โดยเทคนิคในการประท้วงของ สกยอ. ก็แสดงออกมาในหลายรูปแบบในการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง เช่น การเดินขบวน การชุมนุม การเดินทาง และการประท้วงจะได้ผลหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับทรัพยากรแห่งการต่อรองก็คือ ฐานะที่ชอบธรรม จำนวนผู้เข้าร่วมและความเหนียวแน่นของกลุ่มผู้ประท้วง ซึ่งทั้งหมดนี้กลุ่ม สกยอ. มีทรัพยากรครบถ้วน ความชอบธรรมเกิดขึ้นจากการสร้างการยอมรับต่อสาธารณชนผ่านสื่อต่างๆ ที่พรรณนาถึงความทุกข์ยากที่เกิดขึ้น ด้วยจำนวนคนนับหมื่น ที่เรียกร้องอย่างมีเหตุมีผล เนื่องจากมีปัญหาความเดือดร้อนจริง

จากการศึกษา พบว่า กลุ่ม สกยอ. เกิดขึ้นได้เพราะมีผู้ก่อตั้ง (entrepreneur/organizer) ซึ่งก็คือบรรดาแกนนำกลุ่มนั่นเอง ที่เป็นผู้รวบรวมชักชวนให้บุคคลอื่นๆ คณะบุคคลซึ่งประสบกับปัญหาต่างๆ เข้ามารวมกลุ่มโดยมีผลประโยชน์ (benefits) เป็นแรงจูงใจ ซึ่งผลประโยชน์เหล่านั้นก็ความต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของตนอาจเป็นเงิน หรือสิ่งของหรือนโยบาย เช่น ค่าชดเชย การจัดหาที่ดินทำกิน การปลดปล่อยหนี้สิน การแก้ไขปัญหาหาค่าผลิตผลตกต่ำ เหล่านี้นับเป็นผลประโยชน์ได้อย่างหนึ่งนอกเหนือจากที่ Peter B. Clark และ James Q. Wilson ได้แบ่งผลประโยชน์ออกเป็น 3 ประเภท ทั้งแรงจูงใจทางวัตถุ (material) ความรู้สึกร่วมการเป็นสมาชิก (solidary) และอุดมการณ์ เป้าหมาย (purpose) หากผลประโยชน์ล่มสลาย หรือไม่เพียงพอที่จะประกันต้นทุนของเหล่าสมาชิกหรือผู้นำนำสิ่งตอบแทนกลับมาไม่เพียงพอ กลุ่มก็จะล่มสลาย นอกจากนี้ก็มีสมาชิกกลุ่ม (group member) ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากมีการจัดตั้งองค์กรแบ่งตามเขตจังหวัด อำเภอ แยกย่อยออกไป และท้ายสุด คือการแลกเปลี่ยน (exchange) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เป็นการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลที่ถูกจูงใจ โดยผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับจากผู้อื่น

บุคคลกระทำการใดก็ตามย่อมมุ่งหวังรางวัลตอบแทนจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์จึงเป็นกลไกอันหนึ่ง ที่ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดำรงอยู่ได้ และช่วยให้เครือข่ายของความสัมพันธ์ขยายกว้างขึ้น

การรวมกลุ่ม สกยอ. อาจจะมีลักษณะเป็นแบบ Anomic Interest Groups คือ เป็นการรวมกลุ่มเพื่อแสดงการเรียกร้องต่อระบบการเมือง ที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน โดยไม่มีระเบียบและกฎเกณฑ์ ใช้วิธีการเดินขบวนประท้วงการรวมกลุ่มแบบนี้ อาจเกิดจากกลุ่มคนที่ไม่ได้ร่วมกันอย่างเป็นทางการมาก่อน หรืออาจจะเกิดจากกลุ่มอื่นที่มีการจัดระเบียบกันอย่างเป็นทางการอย่างดีแต่ไม่อาจจะใช้วิธีการอื่นในการเรียกร้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากช่องทางในการเข้าถึง (accessibility) ผู้มีอำนาจค่อนข้างจำกัด กลยุทธ์ที่นำมาใช้และเปิดช่องให้ก็คือ การรวมตัวชุมนุมเพื่อกดดันให้รัฐบาลเข้ามารับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยคนจำนวนมากทำให้เห็นผลสำเร็จมากขึ้น

หากจะพูดว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานในแต่ละครั้งจนกระทั่งปัจจุบัน ทางแกนนำกลุ่มฯ มีความคิดเห็นอย่างไรหากจะถามถึงความสัมฤทธิ์ผลในการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง จากการเปิดเผยต่อสื่อมวลชนของนายบำรุง คะโยธา กล่าวว่¹

" ผมว่าเห็นอนาคตนะครับ ผมว่าเรามาจากศูนย์ช่วงที่เราเอา 9 ปัญหามาคุยกับรัฐบาล มาพบกับรัฐมนตรีคลัง มาพบกับรองนายกรัฐมนตรี พบรัฐมนตรีเกษตร พบประธานรัฐสภา เพื่อยื่น 9 ปัญหาสมัยนั้น ปรากฏว่า เวลาผ่านไป 4-5 เดือน มาทวงสัญญากับคุณอำนวย ปะติเส เลขารัฐมนตรีการคลัง (สมัยนั้น) ถามท่านว่าทำไมไม่เอาเข้า ค.ร.ม. แกบอกว่ถ้าเอาเข้าผมก็เป็นตัวตก เพราะสมาชิกคือใคร มันไม่มีในระบบการเมือง ไม่มีใครยอมรับพวกคุณหรอก นั่นคือสมัยก่อน แต่หลังจากการเคลื่อนไหวผ่านมา ผมประเมินว่า สามารถยกระดับทางความคิด จิตสำนึกเรื่องระบบทางการเมืองของเกษตรกรได้ เกษตรกรอีสานเรียกร้องเพื่อตัวเองแล้วยังเรียกร้องเพื่อการกระจายอำนาจเรียกร้องเรื่องรัฐธรรมนูญ การยอมรับจากผู้มีอำนาจและรัฐอีกระดับหนึ่งคือการเกิดองค์กรของประชาชนแล้วองค์กรของชาวบ้านที่จะเป็นตัวแทนของเขาก็จะไปต่อสู้เรียกร้องหรือเจรจาทหาข่าวสารข้อมูลที่เขาขาดแต่ ยังไม่เพียงพอกับการต่อรองกับนโยบายที่สำคัญ "

แสดงให้เห็นว่าทางกลุ่มฯ ก็มองว่าการดำเนินการตั้งแต่ต้นจนกระทั่งปัจจุบันค่อนข้างจะได้ผลและประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง จึงน่าสนใจว่าประเด็นใดหรือปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดให้ความสำเร็จดังกล่าวมาสามารถบรรลุผลได้ในระดับหนึ่ง

¹ บุญเลิศ เชียคิม, "ขุนพลแห่งเขาวง บำรุง คะโยธา เลขาราชการ สกยอ., เนชั่นสุดสัปดาห์ :

ตามทฤษฎีกลุ่มนั้น เมื่อมีช่องทางที่จะเข้าถึงนโยบายแล้ว กลุ่มที่มีประสิทธิภาพแสดงความสามารถสูงจะต้องมีเงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ภายในกลุ่มเอง สิ่งเหล่านั้นน่าจะมีความสำคัญยิ่ง คือ เป็นพลัง หรือนำหนัก ที่จะผลักดัน อิทธิพลให้บรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มต้องการได้ ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่

1. **ฐานะทางการเงินของกลุ่ม** รายได้ของสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานนั้น ได้มีการเปิดเผยต่อสื่อมวลชนว่าร้อยละ 90 มาจากการเป็นสมาชิกทั่วภาคอีสาน จำนวน 50,000 คนๆ ละ 100 บาท ในแต่ละปี ส่วนหนึ่งประมาณร้อยละ 30 จะถูกนำมาใช้สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในสำนักงาน และอีกร้อยละ 70 จะนำมาใช้เป็นทุนรอนในแต่ละเขตงาน ในรูปแบบกองทุนสำหรับเงินในการเคลื่อนไหวแต่ละครั้ง นักการเมืองท้องถิ่นจำนวนหนึ่ง ก็สมทบให้เพื่อเป็นการรักษาฐานเสียง และอำนาจตัวเอง²

หรือแกนนำอีกผู้หนึ่ง ก็กล่าวว่า “งบประมาณส่วนหนึ่งได้มาจากการเก็บค่าบำรุงของสมาชิกปีละ 100 บาท นอกจากนี้มีการจัดหาทุนที่จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2538 ได้เงินมาอีก 2 แสนบาท ทั้งยังมีเงินบริจาคและชาวบ้านตระเตรียมรถ อาหารมาเองอีกต่างหาก”³

จะเห็นได้ว่ากลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานมีรายได้หลักมาจากสมาชิก ขณะเดียวกันก็มีการจัดกิจกรรมเพื่อหาทุนเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหว รวมทั้งเงินจากการรับบริจาคจากประชาชนทั่วไป ดังนั้นการเคลื่อนไหวที่ใช้คนจำนวนมากและบางครั้งใช้ระยะเวลาในการเคลื่อนไหวที่ยาวนานจึงไม่เป็นอุปสรรคนักเพราะมีรายได้ในการดำเนินการ

2. ผู้นำกลุ่มและสมาชิกของกลุ่ม

1. **ผู้นำกลุ่ม (Elite, Leader หรือ Political Entrepreneur)** มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกลุ่ม เพราะผู้นำจะต้องปฏิบัติหน้าที่ โดยจัดตั้งทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม ทำหน้าที่จัดผลประโยชน์ให้สมาชิก จัดหาสมาชิก บริหารองค์กร และที่สำคัญเป็นผู้นำกลุ่มให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มได้ รวมทั้งสามารถประสานงานกับบุคคลต่างๆ ภายนอกองค์กร

กลุ่มเกิดขึ้นได้เพราะมีผู้ก่อตั้ง ที่ชักชวนให้บุคคลอื่นๆ คณะบุคคลเข้ามาร่วมกลุ่มตดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ หากผลประโยชน์ล่มสลายหรือไม่เพียงพอที่จะประกันต้นทุนของเหล่าสมาชิกหรือผู้นำนำสิ่งตอบแทนกลับมาไม่ได้เพียงพอ กลุ่มก็จะล่มสลาย ดังนั้นองค์ประกอบของกลุ่มจึง

²“ปลุกมือบการเมืองน้ำเน่าบนหลักปักเลน เร่งเชื้อไฟร้อนระอุ”, เนชั่นสุดสัปดาห์ 3 (21-27 เมษายน 2538) : 11.

³“มันสมองชาติวอนรัฐฟัง”, สยามโพสต์ (29 มกราคม 2538) : 14.

ประกอบด้วยผู้ก่อตั้ง (entrepreneur) ผลประโยชน์ (benefit) สมาชิกกลุ่ม (group member) และการแลกเปลี่ยน (exchange)

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมและชักชวนให้บุคคลอื่นๆ เข้ามารวมกลุ่ม โดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ ซึ่งกลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานก็ไม่ต่างไปจากกลุ่มอื่นๆเช่นกัน

จากการศึกษาถึงภูมิหลังและประวัติของผู้นำกลุ่มคนสำคัญ ซึ่งมีบทบาทในการเคลื่อนไหวทุกครั้งนั้น มีดังนี้ คือ

นายบำรุง คะโยธา

ปัจจุบันอายุ 45 ปี อาศัยอยู่ที่ 103 บ้านกุดตาใกล้ หมู่ที่ 4 ตำบลสายนาวัง อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพที่วิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น มีประวัติอันยาวนานในการต่อสู้ให้กับราษฎรในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ในการเรียกร้องปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาราคาสูกุดตกต่ำและการคัดค้านโครงการจัดสรรที่ดินทำกินเพื่อผู้ยากไร้ (คจก.) และร่างพระราชบัญญัติสภากรเกษตรแห่งชาติ ขณะเดียวกันได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาอบรมทางด้านการจัดระบบชุมชนที่ประเทศฟิลิปปินส์และศูนย์ฝึกผู้นำชนบท ที่ประเทศญี่ปุ่น เคยดำรงตำแหน่งเลขาธิการสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน 2 สมัย

นายนคร ศรีวิวัฒน์

ปัจจุบันอายุ 45 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดศรีสะเกษ จบการศึกษาระดับสูงสุดจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเลขาธิการสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน อดีตเป็นนักพัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชนและหัวหน้าฝ่ายทุนการศึกษา มูลนิธิดวงประทีป

นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์

ปัจจุบันอายุ 45 ปี รับราชการครูที่สถาบันราชภัฏนครราชสีมา จบการศึกษาระดับปริญญาโท ทางการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาครูเพื่อสังคม อดีตเป็นแกนนำครูประถมศึกษาภาคอีสาน เคลื่อนไหว เรียกร้องค่าครองชีพ และขอจัดตั้งทบวงการศึกษาประชาบาล คัดค้านคำสั่งคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 ที่เพิ่มอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัด คัดค้านการรวบอำนาจของคุรุสภา และในปี 2535 เป็น 1 ใน 23 คณะกรรมการองค์กรกลางเพื่อดูแลการเลือกตั้ง

นายนิรมิตร สุจารี

อาชีพครูโรงเรียนหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมในอดีตเคยเป็นผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลำสุดเมื่อเมื่อการเลือกตั้ง 2535/2 ลงสมัครในนามพรรคชาติพัฒนา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน

นายวีรพล โสภกา อายุ 36 ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ เคยร่วมกับเกษตรกรปลูกปลูกลำไยป่าหลัง ยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาราคามันสำปะหลังตกต่ำและรวมตัวเรียกร้องกับเกษตรกรมาโดยตลอด นอกจากนี้เคยเข้าร่วมประชุมสัมมนากับองค์กรเอกชนต่างๆ และมีโอกาสเดินทางไปดูงานที่ประเทศญี่ปุ่น เมื่อเดือนมิถุนายน 2537 โดยสหพันธ์ชาวนาแห่งโอกิตานะ เป็นผู้เชิญและออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดเป็นเวลา 1 เดือน

กลุ่มที่มีผู้นำที่ดีมีความสามารถ มีประสิทธิภาพในการทำงาน มีความรอบรู้ในเรื่องราวและกระบวนการต่อรองในระบบการเมืองมีความฉลาดเฉลียว มีแนวโน้มที่จะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการเรียกร้อง ในกรณีนี้กลุ่ม สกยอ. ก็ประกอบด้วยผู้นำที่มีความสามารถ มีประสบการณ์อย่าง ยาวนานในการระดมมวลชนและการต่อสู้เพื่อสังคม คลุกคลีอยู่กับปัญหาของราษฎรที่ยากไร้ บ้างก็ทำงานอยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGO จึงทำให้กลุ่ม สกยอ. เป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งองค์กรเข้มแข็ง มีผู้นำที่มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวที่ยาวนาน

และโดยเฉพาะตัว นายบำรุง คะโยธา แล้ว สื่อมวลชนค่อนข้างจะให้การยอมรับบทบาทการนำของเขาอย่างยิ่ง โดยเป็นการกล่าวถึงจุดเด่นทั้งหลายในตัวของเขาและทำไมเขาจึงสามารถระดมคนมาได้จำนวนมาก เนื่องจากผ่านประสบการณ์การเคลื่อนไหวมวลชนมายาวนานตั้งแต่ยุค 14 ตุลาคม 2516 เด็บโตในวงการแรงงาน และต่อมาหันกลับมาเป็นเกษตรกรตามเดิม แต่ได้ใช้ประสบการณ์งานมวลชนมาพัฒนาใช้ในกลุ่มเกษตรกรเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและช่วยพัฒนาการจัดองค์กรของกลุ่มเกษตรกรจนได้รับความยอมรับให้เป็นแกนนำและความโปร่งใสในการดำเนินการต่างๆ จึงสามารถรวมพลังในการเคลื่อนไหวอย่างสูง⁴ นอกจากนายบำรุง แล้วแกนนำคนอื่น ๆ ก็มีบทบาทที่สำคัญไม่แพ้กัน เช่น

- นายประเวียง บุญหนัก ครูประถมอำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย ที่ปรึกษาเกษตรกรอำเภอวังสะพุง

- อวยชัย วัฒนา ผู้นำครูประถมแห่งเมืองมหาสารคามกับคู่หูสุพจน์ อัครพรหมณ์ แกนนำในการต่อสู้ของเกษตรกรลุ่มน้ำเสียว ที่คัดค้านการทำนาเกลือของกลุ่มนายทุนท้องถิ่น

- นายบุญถม อุทัยแพน ผู้นำมีอบหมู ที่มหาสารคาม เป็นผู้นำหนึ่งที่นำพาเกษตรกรผู้เลี้ยงหมูเข้าร่วมการประชุมในครั้งที่ 4 ด้วย

⁴ทางสัญญา มีอบอีสาน หวิด..เลือดทาทำเนียบ, ฐานการเมือง, 14 (24-26 กุมภาพันธ์ 2537) : 18.

สมาชิก

สมาชิกที่สำคัญมากสำหรับกลุ่มผลประโยชน์ประเภทมวลชน คือ สมาชิกส่วนที่ไม่มีหน้าที่ประจำ มักเป็นสมาชิกประเภทไม่ถาวร โดยทั่วไปแล้วสมาชิกกลุ่มจะยังคงอยู่ในกลุ่มหรือองค์กร หากได้รับผลประโยชน์ตอบแทนไม่ว่าจะทางวัตถุหรือจิตใจ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้นำที่จะต้องจัดสรรให้สมาชิกและสมาชิกก็ต้องร่วมมือกับผู้นำในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือองค์กรในด้านต่างๆ เช่น สนับสนุนด้านการเงิน ด้านแรงงาน นอกจากนี้กลุ่มที่มีขนาดใหญ่มีจำนวน สมาชิกมากมายมีแนวโน้มจะได้รับความสำเร็จในการเรียกร้องมากกว่ากลุ่มที่มีขนาดเล็ก และมีสมาชิกไม่กี่คน

สมาชิกสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานมาจากกลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกันในลักษณะต่างๆ เช่น กลุ่มที่ได้รับความเดือดร้อนในปัญหาเดียวกัน หรือเป็นกลุ่มนิติบุคคลหรือกลุ่มที่ราชการรับรอง อาทิ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ที่รู้ว่าชุมชนของตนกำลังประสบปัญหาจึงรวมตัวกันเข้ากับสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ของ สกย.อ. เพื่อรวมตัวกันเข้ากับสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ของ สกย.อ. เพื่อรวมตัวกันเป็นพลังที่เข้มแข็งในการแก้ปัญหา ซึ่งแต่ละกลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก สกย.อ. นี้ ยังคงมีอิสระในการดำเนินงานของตนเอง

จากการศึกษาพบว่า จุดหนึ่งที่ทำให้ สกย.อ. มีสมาชิกเข้าร่วมมากมายเป็นการขยายสมาชิกก้าวกระโดด นั่นก็คือ การเข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) โครงการดังกล่าวเป็นของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ต้องการให้เกษตรกรลดพื้นที่ปลูกพืชหลัก 4 ชนิดใน 64 จังหวัด โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะสนับสนุนเกษตรกรที่ปลูกพืชเหล่านั้นหันไปทำภารกิจกรมการเกษตรด้านอื่น โดยอนุมัติสินเชื่อแก่เกษตรกรผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) รายละ 220,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 5 (ปลอดดอกเบี้ย 5 ปี)⁵

เมื่อ เมษายน 2537 สกย.อ. ได้เข้าร่วมโครงการนี้ผลการดำเนินงานปรากฏว่า "มีสมาชิก สกย.อ. เข้าร่วมโครงการ 3,309 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 313 หมู่บ้าน 34 อำเภอ 9 จังหวัด⁶ และภายหลังจากการประชุมครั้งที่ 4 ตามข้อตกลงเมื่อ 3 ก.พ. 2538 ได้มีข้อตกลงให้โควตาผู้เข้าร่วมโครงการ 30,000 ราย (บวกลบอีก 10%) สำหรับเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงหิมพานต์ มันสำปะหลัง หม่อนไหม ข้าว และผู้เลี้ยงโคเนื้อ ที่เป็นสมาชิก สกย.อ."⁷

⁵จับตาสินเชื่อ สกย.อ. 3 หมื่นรายเงื่อนไขใหม่เปิด "ยุทธการครั้งที่ 5", ผู้จัดการ : 14.

⁶เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

จะเห็นได้ว่า ข้อตกลงข้างต้น ด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นภาพการขยายตัวของสมาชิก สกยอ. ชนิดก้าวกระโดดทีเดียว คือ จาก 3 พันคน เป็น 3 หมื่นคน ในเวลาเพียงปีเดียวเท่านั้นและทำให้สมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานทุกเขตงานมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพราะโครงการ คปร. เป็น คปร. พิเศษแก่ สกยอ. ซึ่งจุดนี้เองที่ส่งผลกระทบถึงเกษตรกรรายอื่นๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิก สกยอ. ด้วย เห็นว่าผู้ที่เป็นสมาชิก สกยอ. ได้รับสินเชื่อจาก ธ.ก.ส. โดยไม่ผ่านการพิจารณาจากคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ประกอบกับแกนนำในระดับหมู่บ้าน หรือตำบลบางพื้นที่ได้ขยายผลโครงการนี้ไป จึงทำให้เกิดการเปิดรับสมาชิกอย่างมากมาย⁸

ในการชุมนุมจริงนั้น ปรากฏว่า "กำลังหลักของการชุมนุมมาจากเกษตรกรที่เดือดร้อนจากการมีหนี้สิน จากการเข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) จำนวนกว่า 3,000 คน⁹ ซึ่งเป็นนโยบายในการลดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังและหันไปประกอบอาชีพการเกษตรด้านอื่น โครงการดังกล่าวเป็นผลจากการเจรจาระหว่างตัวแทน สกยอ. กับ รมว. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อยุทธการครั้งที่ 3 ซึ่งองค์กรจัดตั้งของชาวไร่มันสำปะหลัง ในนามชมรมชาวไร่มันสำปะหลังบุรีรัมย์-นครราชสีมา ได้เข้าร่วมต่อสู้กับ สกยอ. นับตั้งแต่การชุมนุมของ สกยอ. ในครั้งที่ 2 (19 ตุลาคม-4 พฤศจิกายน 2536) และครั้งที่ 3 (30 มกราคม-15 กุมภาพันธ์ 2537) โดยมีนายวิรุฬ โสภากา ที่ปรึกษาคนสำคัญของชาวไร่มันสำปะหลังเป็นแกนหลักของ สกยอ. อีสานได้เนื่องจากเห็นว่า การต่อสู้เพียงลำพังของชมรมชาวไร่มันสำปะหลัง ไม่อาจนำมาสู่การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรได้ ทางแกนนำจึงตัดสินใจเข้าร่วมกับ สกยอ. การหาแนวร่วม การขยายสมาชิกวงกว้างของ สกยอ. ส่วนใหญ่ จะดำเนินการผ่านแกนนำเกษตรกรที่มีปัญหาอยู่แล้วรวมตัวกันขึ้นมาเคลื่อนไหวเรียกร้องให้กลไกแก้ไข ดังนั้น เมื่อ สกยอ. เข้าไปในลักษณะนี้ แกนนำเกษตรกรในพื้นที่มีปัญหา จะได้รับเลือกเป็นแกนนำ สกยอ. ระดับจังหวัด ระดับเขตตามลำดับ นี้เองที่เป็นประเด็น เมื่อโครงสร้าง สกยอ. เติบโตขึ้น จากสมาชิกเริ่มแรก 3,000 คน เป็น 30,000 คน¹⁰

โดยสรุปแล้ว การจัดองค์กรเพื่อ การคงอยู่ขององค์กร นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกขององค์กรในทุกๆระดับ ซึ่งความร่วมมือนี้ อาจจะถูกทำลายลงโดยสิ่งที่เรียกว่า strain ซึ่งได้แก่ การถอนตัวของสมาชิกที่มีคุณภาพ ความขัดแย้งที่สำคัญเกี่ยวกับเป้าหมายขององค์กร การ

⁸"หนี้สิน-หนี้สูญ อาดูรทั้งแผ่นดิน", ผู้จัดการ (31 มกราคม 2538) : 3.

⁹ผ่าซุม กำลังมีอบเกษตรกรอีสานยกที่สี่" ผู้จัดการ (30 มกราคม 2538) : 1.

¹⁰ไพศาล สังโวลี "สกยอ. หลังเปลี่ยนผู้นำ" ผู้จัดการ (15 พฤศจิกายน 2538) : 13.

ทำลายขององค์กรคู่แข่ง การสูญเสียความรู้สึกด้านศีลธรรม หรือความรู้สึกด้านความร่วมมือ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้นำที่จะต้องเป็นผู้จัดการคลี่คลายปัญหานี้ให้ได้

3. การจัดตั้งองค์กรภายในกลุ่มและเครือข่าย

ผู้จัดการหรือหัวหน้าองค์กร มีหน้าที่กำกับดูแลการให้บริการแก่สมาชิกผู้เข้ามาใช้บริการต่างๆ ของผู้จัดการหรือหัวหน้าองค์กรที่มีต่อผู้ใช้บริการ มักจะก่อให้เกิดความผูกพันบางประการว่า ผู้รับบริการควรจะตอบแทนอะไร เป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับบริการที่เขาได้รับมา ความผูกพันดังกล่าวนี้ทำให้เกิดพฤติกรรมในการตอบแทน ซึ่งผู้รับบริการมักจะยอมปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำสั่งของผู้ให้บริการภายในองค์กรและพฤติกรรมในการตอบแทนดังกล่าวนี้ ต่อๆ ไปจะมีสภาพกลายเป็นปทัสถานของกลุ่ม และสมาชิกภายในกลุ่ม คือการยอมรับในอำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาในองค์กรนั่นเอง การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์จึงเป็นกลไกอันหนึ่งที่ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดำรงอยู่ และช่วยให้เครือข่ายของความสัมพันธ์ขยายกว้างขึ้น

การจัดตั้งองค์กรของกลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานนั้น จากการศึกษาพบว่า องค์กรดังกล่าว มีการจัดตั้งที่ตีวงเครือข่ายกว้างขวางไปทั่วทั้ง 19 จังหวัด องค์กรสมาชิกชายมีการจัดตั้งทุกระดับเริ่มตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด โดยมีกรรมการกลาง เรียกว่าคณะกรรมการดำเนินงาน สกย.อ. เป็นผู้ดำเนินงานในนามสมาชิก ประกอบด้วย เลขานุการ และกรรมการที่เลือกตั้งมาจากเขตงานต่างๆ ทั่วภาคอีสานอีก 6 คน รวมเป็น 7 คน (ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก)

เครือข่าย หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มีรูปแบบเจาะจงเชื่อมโยงกลุ่ม บุคคล เป้าหมาย และเหตุการณ์ต่างๆ ไว้ด้วยกัน ในความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ ความสัมพันธ์รูปแบบดังกล่าวคือความเกี่ยวข้องเบื้องต้นในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและผลที่เกิดขึ้น เครือข่ายเป็นการจัดเตรียมวิถีทางในการรวบรวมข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว การสร้างเครือข่ายจะมี 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายภายในชุมชน พิจารณาได้ 3 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผลของกิจกรรม และความเข้มแข็งขององค์กรผู้นำชาวบ้าน มีการร่วมกันคิดและวิเคราะห์ถึงปัญหา การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติ ติดตามประเมินผลและเครือข่ายภายนอกชุมชน ความเข้มแข็ง ของเครือข่ายก็วัดได้จากความห่างไกล ปัญหา เงินทุน การสื่อสารข้อมูลและการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสกย.อ. ก็ได้มีการจัดตั้งเครือข่ายขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาท้องถิ่นด้วยตนเอง

การจัดตั้งองค์กรเครือข่าย¹¹จากสถานการณ์การเคลื่อนไหวในกรณีปัญหา ดังนี้

1. การเคลื่อนไหวคัดค้านร่าง พรบ. สภาการเกษตรแห่งชาติ เริ่มต้นเมื่อเดือนสิงหาคม 2534 และยุติลงในเดือนธันวาคม 2535 เหตุผลคือรัฐบาลไม่มีความจำเป็นต้องออกกฎหมายนี้ เพราะมีกฎหมายอื่นๆ ที่ช่วยเหลือเกษตรกรที่อยู่แล้ว

2. การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการ คจก. เริ่มต้นเมื่อปี 2534 และยุติลงในเดือนกรกฎาคม 2535 ด้วยเหตุผลคือให้ยกเลิกโครงการฯ และให้มีคณะกรรมการพิจารณาหาวิธีการอื่นที่เหมาะสมกว่า

องค์กรเอกชนพัฒนาชนบทอีสานภายใต้การประสานงานของ คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ภาคอีสาน ซึ่งได้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญกับการผลักดันการแก้ไขของเครือข่ายองค์กรชาวบ้านภาคอีสาน ทั้งนี้โดยความสำคัญที่ว่านี่ที่ประชุมสมัชชาองค์กรเอกชนพัฒนาชนบทภาคอีสาน เมื่อวันที่ 24-26 สิงหาคม 2535 ภายใต้การดำเนินการของคณะกรรมการประสานงาน กป.อพช. ภาคอีสานก็ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การทำงานในภาคที่เรียกร้องให้สมาชิกองค์กรเอกชนพัฒนาชนบทอีสาน ได้กำหนดแผนงานและนโยบายของตน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาชาวบ้านอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดและมีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วภูมิภาคอีสาน ซึ่งในแต่ละประเด็นปัญหาเหล่านี้ ต่างก็ได้มีการเคลื่อนไหวรวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายองค์กรชาวบ้านที่เข้มแข็งด้วยตัวของชาวบ้านเอง ดังมีประเด็นปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. เครือข่ายปศุสัตว์ รวมตัวกันเป็นสมาคมส่งเสริมผู้เลี้ยงวัวควายภาคอีสาน มีสมาชิก 8 จังหวัด 10 อำเภอ 135 หมู่บ้าน สมาชิกกว่า 10,000 คน และจะขยายสมาชิกให้ครบ 17 จังหวัด ในภาคอีสาน

เป้าประสงค์คือ สร้างอำนาจต่อรองและเรียกร้องให้รัฐบาลให้การสนับสนุนพัฒนาอาชีพและจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาอาชีพในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้อง

2. เครือข่ายหัตถกรรมและพัฒนาสตรีอีสาน มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นบริษัทมหาชน โดยองค์กรเอกชนและเครือข่ายชาวบ้านมีสมาชิกใน 8 จังหวัด 15 ตำบล 52 หมู่บ้าน รวมผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านกว่า 1,000 ราย

¹¹สมภพ บุณนาค, ตามกระแสสถานการณ์ : เครือข่ายองค์กรชาวบ้านภาคอีสาน : หน่ออ่อนของสภาเกษตรกร, ทางใหม่ 1 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2536) : 28-30.

เป้าประสงค์การรวมตัวคือเพื่อหาแนวทางเลือกในการประกอบอาชีพเพื่อการพัฒนาอาชีพดังกล่าว ในด้านการผลิตและการตลาด รวมทั้งการส่งเสริมสภาพของสตรีในชนบทให้มีบทบาทนำ ในการประกอบอาชีพนอกเกษตร สำหรับครอบครัวในชนบทอย่างมีหลักประกัน

3. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกหรือเกษตรธรรมชาติ เป็นการรวมของเกษตรกร ที่มีสมาชิกในภาคอีสาน 10 จังหวัด มีครอบครัวเกษตรกรประกอบอาชีพเกษตรผสมผสาน-เกษตรธรรมชาติมากกว่า 3,000 ราย

เป้าประสงค์คือ ต้องการให้รัฐบาลยอมรับการส่งเสริมเกษตรกรรม ทางเลือกของประชาชน แทนการส่งเสริมเกษตรพัฒนาที่มีแต่หนทางขาดทุนและล้มละลาย เบี้ยล่างให้แก่ นายทุนผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร ทางเลือกนี้ยังเป็นวิธีที่จะอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรอย่างเป็นจริงอีกด้วย

4. เครือข่ายสนับสนุนการรวมตัวชาวนาอีสาน เป็นการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ประสบปัญหา กับราคาผลผลิตอันเนื่องมาจากระบบผูกขาดด้านการตลาด ปัจจุบันมีสมาชิกใน 8 จังหวัดภาคอีสาน มากกว่า 12,000 คน

เป้าประสงค์คือ ต้องการรวมกลุ่มเกษตรกรให้มีพลังต่อรองในด้านเศรษฐกิจ และการเมือง โดยเรียกร้องให้รัฐบาลมีนโยบายและมีการแก้ปัญหาการค้าข้าว ราคาปศุสัตว์และพืชไร่ทุกชนิด ที่เป็นผลผลิตของเกษตรกร รวมทั้งให้รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการรวมกลุ่มชาวบ้านให้เป็นองค์กรที่เป็นนิติบุคคลด้วย

5. เครือข่ายผู้ประสบปัญหาการทำนาเกลือในภาคอีสาน เป็นการรวมตัวของชาวบ้าน เกษตรกรได้รับผลกระทบจากการทำนาเกลือ ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายในพื้นที่ภาคอีสาน โดยเฉพาะนายทุนที่ลักลอบทำนาเกลือโดยเจ้าหน้าที่รัฐมิได้สนใจ ผลจากการทำนาเกลือทำให้เกิดปัญหาดินเค็มด้วยการแพร่ระบาดของน้ำเกลือที่ไหลล้นและซึมซับไป ณ ที่ใดก็จะเกิดสภาพดินเค็มจนไม่สามารถทำการเกษตรได้ สร้างความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก เกษตรกรจึงได้รวมตัวกันเป็นคณะกรรมการชาวบ้านแก้ปัญหาดินเค็มภาคอีสานเมื่อปี 2535 โดยมีเครือข่ายผู้ได้รับความเดือดร้อนอยู่ในเขต 5 จังหวัดภาคอีสาน (นครราชสีมา มหาสารคาม ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด และศรีสะเกษ ฯลฯ) รวมผู้เดือดร้อนกว่า 10,000 ครอบครัว

เป้าประสงค์ คือ ต้องการให้รัฐบาลใช้อำนาจมาตรา 20 แห่ง พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 ส่งยุติการทำนาเกลือทั้งหมดโดยสิ้นเชิง และให้มีการศึกษาผลกระทบการทำนาเกลือ โดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจ ต่อการทำเหมืองเกลือทุกชนิด และให้มีการชดเชยค่าเสียหายแก่ประชาชนอย่างเป็นธรรม

6. เครือข่ายผลกระทบจากการสร้างเขื่อน เป็นการรวมตัวของผู้ได้รับความเดือดร้อน จากโครงการสร้างเขื่อน โดยเฉพาะเขื่อนปากมูลจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชน กลุ่ม

ปากน้ำมูลตลอดลำน้ำ ที่สำคัญคือประชาชนที่ต้องอพยพในที่ที่น้ำท่วมถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายเช่นป่าไม้และพันธุ์สัตว์บกและสัตว์น้ำที่สูญพันธุ์ ปัญหาสาธารณสุขภาพที่เกิดจากการแพร่ระบาดของเชื้อโรคและพาหะของโรค การทำลายสิ่งแวดล้อมและโบราณสถาน โดยเมื่อคำนึงถึงผลได้ที่เป็นผลิตผลของเขื่อน เช่น ไฟฟ้า และน้ำเพื่อการเกษตรแล้ว ก็ไม่อาจคุ้มค่ากับความเสียหายที่เกิดขึ้นเลย ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจึงได้รวมตัวกันคัดค้าน โดยร่วมมือกับ สถาบันนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกประเทศ

เป้าหมายประสงค์คือ ต้องการให้รัฐบาลยุติโครงการสร้างเขื่อนปากมูลโดยทันที และให้ทบทุนการสำรวจหาแหล่งพลังงานอย่างอื่นที่เหมาะสมกว่าการสร้างเขื่อน ที่ดูเหมือนลงทุนต่ำ แต่สูญเสียทรัพยากรโดยส่วนรวมอย่างประมาณค่ามิได้ และการตัดสินใจให้มีโครงการขนาดใหญ่ ใดๆ ที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก ควรให้ประชาชนเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการรับรู้และตัดสินใจในทุกๆ ขั้นตอนด้วยอย่างเหมาะสม

7. เครือข่ายชาวบ้านแก้ปัญหาที่ดินและป่าไม้ เป็นการรวมตัวกันของประชาชนเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ที่กำหนดให้มีการเพิ่มพื้นที่ป่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั่วประเทศโดยให้มีป่าอนุรักษ์ร้อยละ 15 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 25 ผลจากนโยบายนี้ก่อให้เกิดการรุกไล่พื้นที่ซึ่งประชาชนได้อาศัยอยู่ก่อน เพื่อนำพื้นที่ป่าทั้งหมดให้อยู่ภายใต้การจัดการของรัฐ ตามนโยบายดังกล่าว

ผลก็คือเกษตรกรในเขตที่ป่าสงวนทับที่ทำกินกว่า 25,000 ครอบครัวยุคทั่วภาคอีสาน จะต้องอพยพออกจากที่ทำกินของตน และพื้นที่ทำกินแห่งใหม่ก็จะทับทับกับที่ของเจ้าของเดิม สร้างความสับสนอลเวงให้แก่ชาวบ้านอย่างยิ่ง ชาวบ้านจึงได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน 15 จังหวัด เรียกว่าคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อการอนุรักษ์ป่าและที่ดิน 36 ป่าอีสานขึ้น มีสมาชิกกว่า 10,000 ครัวเรือน เพื่อร่วมกันคัดค้านโครงการจัดสรรที่ทำกินของรัฐที่ไม่ชอบธรรมอย่างถึงที่สุด

เป้าหมายประสงค์คือ ต้องการให้รัฐบาลยกเลิกโครงการจัดสรรที่ทำกินทุกรูปแบบแต่ให้พิจารณารับรองสิทธิในที่ทำกินตามสภาพที่เป็นอยู่เดิมของชุมชน และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากร ด้วยหลักการที่ว่าคนกับป่าต้องอยู่ร่วมกันได้ โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสม และไม่เป็นผลเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายทั้ง 7 ประเด็นปัญหานี้ในส่วนที่เป็นโครงสร้างสัมพันธ์ระดับผู้นำองค์กรชาวบ้านได้ตกลงร่วมกันโดยมติจากที่ประชุมใหญ่ สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานระหว่างวันที่ 4-6 มีนาคม 2535 ณ จังหวัดขอนแก่น ให้จัดตั้งเป็นคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งสภาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานขึ้นให้เป็นสถาบันกลางของเกษตรกร เพื่อการต่อรองอำนาจและ

การพิทักษ์ปกป้องสิทธิและคุ้มครองประโยชน์ให้แก่เกษตรกรในทุกๆ กรณีที่เกษตรกรถูกคุกคามจากอำนาจที่ไม่เป็นธรรมทั้งปวง โดยมีโครงสร้างรูปการจัดตั้งมาจากตัวแทนเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ทั้ง 7 กรณี และผู้แทนองค์กรชาวบ้านระดับจังหวัด เป็นคณะกรรมการเต็มคณะรวม 48 คน และให้มีกรรมการที่ปรึกษามาจากนักวิชาการซึ่งที่ประชุมเสนอชื่ออีก 5-7 คน ทั้งนี้โดยให้คณะกรรมการ พิจารณาจัดตั้งคณะทำงาน 5-7 คน ทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินงานภายใต้นโยบายและแผนงานที่คณะกรรมการกำหนด

อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่มีคณะกรรมการและคณะทำงานดังกล่าวแล้วก็มีการคาดหวังว่าการดำเนินงานต่อไปในอนาคตเกษตรกรภาคอีสานจะต้องเพิ่มพูนศักยภาพความสามารถและประสิทธิภาพในการรับรู้ข่าวสารให้ทันต่อสถานการณ์ รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานและเชื่อมโยงเครือข่ายซึ่งเป็นพันธมิตรทั้งภายในและภายนอก ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องสภาพปัญหานี้อย่างแท้จริงประการสำคัญโดยบทบาทของเกษตรกรเองก็ต้องสำแดงความสามารถอย่างเต็มที่ในการบริหารและการจัดการด้วยตนเอง เพื่อที่จะให้องค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยชาวบ้านนี้สามารถดำเนินงานไปได้อย่างมั่นคง จนถึงขั้นที่จะพึ่งพาตนเองได้ต่อไปในอนาคตอันใกล้

แนวความคิดเครือข่ายสังคม ช่วยให้เห็นถึงพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทย ในลักษณะที่ตื่นตัว (active) มากกว่าที่จะเป็นแบบเฉื่อยชา(passive) เน้นให้เห็นถึงพฤติกรรมทางการเมืองไทยที่มีลักษณะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (dynamic) และหลากหลาย (diverse) แนวความคิดเครือข่ายสังคม ยังช่วยเน้นให้เห็นถึงรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมทางการเมืองไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิมและมีความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ นั่นคือการที่คนไทยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือเส้นสาย เป็นเครื่องมืออันหนึ่งทางการเมืองในการแก้ไขปัญหาหรือเพื่อบรรลุเป้าหมายต่างๆ

4. ปัญหาความเดือดร้อน

หนึ่งในปัจจัยที่ทำให้การระดมพลังมวลชนสามารถกระทำได้อย่างมากมายก็คือ ปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกร ซึ่งกลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานสามารถรวบรวมเข้าไว้ด้วยกันและทำการเคลื่อนไหวอย่างมีพลังยิ่งโดยมีปัญหาคือ 9 ข้อ ที่ครอบคลุมเกษตรกรทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นตัวเชื่อมให้การเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างมีเอกภาพทำให้เกษตรกรต้องเข้าร่วมและเดินทางมาชุมนุม ดังเช่น

หนึ่งในผู้ชุมนุมคนหนึ่ง ชื่อ นายค่านาง วิวงศ์ ราษฎรบ้านด่านคำ ตำบลมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ได้กล่าวยืนยันว่า "ผมเห็นว่ารัฐบาลไม่ได้ทำตามสัญญา จึงต้องมาเรียกร้องอีกครั้ง และการมาครั้งนี้ก็เดินทางมาคนเดียว ข้าวปลาอาหาร ก็หามาเอง ไม่มีใครว่าจ้างมาแต่อย่างใด"¹² "

หรือ นายวิเชียร สันทัด ชาวบ้าน อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา ซึ่งเป็น 1 ใน 9 ประเด็น ปัญหาของสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน ได้ร่วมกับพรรคพวกจำนวนประมาณ 160 คน นำโดยนายนิรมิต สุจारी กรรมการสมัชชาฯ ได้ทยอยออกเดินทางจากบริเวณที่ชุมนุมใน จ.นครราชสีมา และมารวมกันที่หน้าพระบรมรูปทรงม้าเพื่อเดินทางมาชุมนุมต่อข้างสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) โดยให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชน ว่า¹³ "ตนมีที่อยู่และที่ดินทำกินประมาณ 20 ไร่ ทำมาหากินปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลังเลี้ยงชีพมาตลอด พอหมดหนานา ก็เข้ามาอาศัยแรงกายรับจ้างก่อสร้างในเมืองหลวงไม่เข้าใจว่าที่ของตนและครอบครัวที่อยู่กันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายนั้น ทำไมอยู่มาวันหนึ่งทางการกลับมากบอกว่าที่นั้นเป็นที่ราชพัสดุตนมีที่อยู่รัฐบาลอ้างว่าประชาชนเข้ามาอยู่ที่หลัง ทั้งที่กฎหมายก็ไม่เคยเคร่งครัด อย่างทะเบียนราษฎร บัตรประชาชน ก็เพิ่งเริ่มทำเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง เมื่อกฎหมายไม่มีความเคร่งครัด รัฐบาลจะรู้ได้อย่างไรว่า ประชาชนเข้ามาอยู่ก่อนหรือหลัง วิเชียรบอกว่า ตอนนีการไล่ที่ก็เริ่มเข้ามาไล่ที่ของตนเข้าทุกวันขณะนี้ แม้ว่ารัฐบาลจะไม่ได้ไล่อย่างชัดเจน แต่ก็ให้บริษัทเอกชนซึ่งผลิตเครื่องตีหมูกำลังชนิดหนึ่ง เข้ามาทำสัมปทาน ปลูกองุ่น ปลูกยูคาลิปตัสและยังมีแนวโน้มที่ย้ายเรือนจำคลองเปรมมาอยู่ที่นี้อีก เพราะได้มีการสงวนที่ประมาณ 130,000 ไร่ไว้แล้ว เรารักเขา เราถึงได้เลือกเขามา เมื่อเลือกเขาแล้ว ก็อยากให้เขาทำให้ดี ไม่ใช่อะอะอะไรก็หาว่าเรามาฉ้อ มาสร้างความเดือดร้อนนู่นวายนาย ถ้าไม่เดือดร้อนเราไม่มาหรอก เงินทุกบาททุกสตางค์ไม่ได้หามาได้ง่ายๆ และมากรุงเทพฯ แต่ละครึ่งก็ไม่ได้อยู่อย่างสบาย เราไม่ได้อยากมาทุกซั่มล่าบาก "

ปัญหาความเดือดร้อนที่หยิบยกมาเป็นประเด็นหรือเงื่อนไขในการเคลื่อนไหวนั้น โดยเฉพาะ 9 ปัญหา 3 ประเด็น คือ ประเด็นนโยบายที่ดินและป่าไม้ หนี้สินเกษตรกรและทรัพยากรธรรมชาติ นั้น พื้นที่ที่ปัญหาครอบคลุมอยู่นั้นขยายแผ่กว้างเป็นกว่า 80 พื้นที่ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มสูงขึ้น เพราะโครงการของรัฐอันนำมาซึ่ง 9 ปัญหานั้นครอบคลุมที่ดินอีสานเกือบทั้งหมด โดยเฉพาะประเด็นที่สร้างปัญหาให้กับเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรมเด่นชัดที่สุดได้แก่ ประเด็นเรื่องหนี้สิน

¹²"เปิดชีวิต ขบวนการทุกขัณฑ์เดินเท้าไร้ความหวัง", สยามโพสต์ : 3.

¹³มือบอีสานเขย่าเก้าอี้ "ชวน" ทวงสัญญาที่ทำกิน 3 อำเภอ", ผู้จัดการ : 14.

เกษตรกร ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ทำให้การรวบรวมคนขึ้นมาเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาคะทำ
ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากแม้แต่รัฐบาลก็ยอมรับปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรว่ามีจริง¹⁴

จึงสรุปได้ว่า กลยุทธ์ที่ใช้ในการเรียกร้องของกลุ่ม สกยอ. ก็คือการใช้ปัญหาในเรื่องของปาก
ท้องของเกษตรกรเป็นเงื่อนไข เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องที่ทำกินปัญหาผลผลิตตกต่ำ และ
ปัญหาที่ทำกิน ล้วนเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกรที่ยากจนในภาคอีสานทั้งสิ้น ดังนั้นการใช้เงื่อนไข
เหล่านี้ในการปลุกระดมจึงทำให้ได้รับการตอบสนองจากมวลชนเป็นอย่างดี¹⁵

5. สื่อมวลชน

สื่อมวลชน สามารถจำกัดการแสดงออกของการประท้วงโดยไม่เสนอข่าวให้กลุ่มอื่นๆ รู้ก็ได้
ทำให้การประท้วงล้มเหลวลงได้ ถ้ายุทธวิธีการประท้วงไม่ได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญจาก
สื่อมวลชน หากยุทธวิธีการประท้วงได้รับการยอมรับให้เป็นข่าวในสื่อมวลชนได้ ผู้ประท้วงก็จะมีหน
ทางที่จะมีอิทธิพลต่อผู้แสดงอื่นๆ ในระบบการเมือง Lipsky มีความคิดเห็นว่า ผู้นำการประท้วงต้อง
สร้างจุดมุ่งหมายของการประท้วงให้ชัดเจนและเลือกสรรยุทธวิธีเพื่อให้หาผลประโยชน์สาธารณะที่
แจ่มชัด โดยผ่านทางสื่อมวลชน ทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ และการ
เรียกร้องความเห็นใจจากมหาชนผ่านสื่อมวลชน ที่เห็นด้วยกับเป้าหมายการประท้วง เป็นวิธีการที่ผู้
นำการประท้วงจะสามารถเพิ่มโอกาสแห่งความสำเร็จ ในการทำให้ผู้ตัดสินใจสั่งการ หรือผู้มีอำนาจ
ในปัญหานั้นได้ยอมรับฟังการเรียกร้อง

ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่า แกนนนำ สกยอ. หลายคน ให้การยอมรับว่า สื่อมวลชนมี
อิทธิพลอย่างสูงต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จ

นายบำรุง คะโยธา เคยให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนยอมรับว่าการต่อสู้ที่ผ่านมา ปัจจัยที่ทำให้
บรรลุเป้าหมายเรียกร้องคือ สื่อมวลชน โดยกล่าวไว้ดังนี้ "ที่ผ่านมาสื่อมวลชนมีส่วนในการเอาข้อเท็จ
จริงของภาคชนบทมาตีแผ่ให้สังคมรับรู้เพราะคนยากจนไม่มีเครื่องมืออื่นอย่างไร้ประโยชน์หรือ
ประชาสัมพันธ์เหมือนภาคธุรกิจที่ลงโฆษณา แต่ภาคคนยากจนไม่มีก็ต้องทำให้เป็นข่าวไม่เป็นข่าว
ทางข้างบนก็ไม่รู้ปัญหา การต่อสู้ที่ผ่านมาปัจจัยที่ทำให้บรรลุเป้าหมายเรียกร้อง คือ สื่อมวลชน"¹⁶ ใน

¹⁴มดิชน (30 มกราคม 2538) อ้างถึงใน "ฝันสลายกลางเปลวแดด บทจบเศร้า ๆ
สมัชชาเกษตรกร" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ : 5.

¹⁵"มือบเกษตรกรอีสาน ทำไมต้องเป็น บำรุง คะโยธา", สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ : 6.

¹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

การกระตุ้นความสนใจของสังคม เพื่อให้พลังมีบทบาทเป็นเสมือนหนึ่งแนวร่วมในการต่อสู้ขององค์กรประชาชนกลุ่มนี้มาโดยตลอด

จากการศึกษาจะพบว่า แกนนนำ สกยอ. ได้ให้ความสำคัญกับสื่อมวลชนมาโดยตลอด พิจารณาได้จากการเคลื่อนไหวในยุทธการล่าตะคองมีแกนนำคนหนึ่งได้เปิดเผยต่อ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการว่า¹⁷

" ช่วงที่ชุมนุมกันที่ล่าตะคองข่าวไม่ค่อยเผยแพร่ออกมาเพราะนักข่าวในพื้นที่หลายฉบับผูกพันใกล้ชิดกับผู้ว่าราชการจังหวัด เราเลยติดต่อกับพรรคพวกในกรุงเทพฯ ให้ประสานกับนักข่าวในส่วนกลางให้มาทำข่าว นอกจากนั้นเรายังคิดกันว่า ถ้ามีว่แต่ชุมนุมกันที่ล่าตะคองเรื่องมันคงเงียบมันไม่มีอะไรที่เป็นข่าว ไม่มีอะไรดึงดูดความสนใจ ไม่กดดัน เลยตั้งใจเคลื่อนไหวเข้ากรุงเทพฯ.... นอกจากนี้ในแต่ละวัน แกนนำการชุมนุมจะยึดถืองานข่าวเป็นอาวุธสำคัญขึ้นหนึ่งทุกเช้าพวกเขาจะกว้านซื้อหนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับที่นำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวมาประเมิน วิเคราะห์ สถานการณ์และกำหนดจังหวะก้าวอย่างผู้สื่อข่าวของในงานข่าว พวกเขาประเมินกันว่า ปกติข่าวมีขอบถ้าสื่อมวลชนนำเสนอประเด็นปัญหาความทุกข์ร้อนของชาวบ้านแล้วไม่มีกิจกรรมอะไรต่อเนื่อง ข่าวนั้นๆ ก็จะหมดคุณค่า มักจะไม่เป็นข่าวอีกเราเลยกำหนดกิจกรรมความเป็นข่าวไว้แทบทุกวัน¹⁸ "

กิจกรรมที่แกนนำการเคลื่อนไหวกำหนดขึ้นมา นอกจากจะสร้างความเป็นข่าวให้กับการเคลื่อนไหวแล้ว ยังสร้างความรู้สึกและอารมณ์ร่วมให้เกิดกับผู้ร่วมชุมนุมอีกด้วย กิจกรรมและข่าวแต่ละประเด็นที่เกิดขึ้น จะพบเห็นนัยต่างๆ มากมาย อาทิ การเปิดเผยประเด็นที่ว่านายอำเภอสีคิ้วกล่าวหา พล.ต.อ.ประทีป สันติประภพ อธิบดีกรมตำรวจว่ามีที่ดินที่เขาขายเพียงหลายร้อยไร่ทำให้ พล.ต.อ.ประทีป สนับสนุนการเคลื่อนไหวครั้งนี้ การเปิดเผยข้อมูลว่า มีการข่มขู่ชาวบ้าน และแกนนำการชุมนุมการนำไปปลิวเถื่อนที่โจมตีการเคลื่อนไหวมาเผยแพร่ การเปิดเผยข้อมูลว่าปั้มน้ำมันร้านค้า และโรงงานตลอดเส้นทางที่เคลื่อนเข้ากรุงเทพฯมหานครถูกอำนาจรัฐไม่ให้อำนวยความสะดวกกับขบวนทัพเกษตรกรอีสาน

เหล่านี้ล้วนมีเป้าประสงค์จะฟ้องประจานให้ผู้คนได้รับรู้ว่า การชุมนุมครั้งนี้ถูกกลั่นแกล้งและถูกกีดกันจากภาครัฐอย่างไรบ้าง อันเป็นจุดเรียกร้องวิงวอนขอความเห็นใจจากสาธารณชนได้เป็นอย่างดี

¹⁷ "ยุทธการ "เดินลุยแดด" ล่าตะคองถึงหนองแคเก็บตกบทเรียนประชาชน", ผู้จัดการ :

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ตลอดระยะเวลาเกือบครึ่งเดือนแห่งการเคลื่อนไหวของสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน ในยุทธการ "เดินลุยแดด" จากลำตะคองถึงหนองแควจุดเด่นที่สุดของการเคลื่อนไหวอยู่ที่ความสามารถในการยึดกุมสื่อ อันเป็นความสามารถในการกำหนดความเป็นข่าวที่จะเผยแพร่ให้สาธารณชนรับรู้ได้อย่างต่อเนื่องประกอบกับความสามารถในการสร้างความรู้สึกร่วมให้เกิดขึ้นกับสาธารณชนจากข่าวสารที่เผยแพร่ได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ จนกล่าวได้ว่า แกนนำการเคลื่อนไหวของสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานรู้จักหา รู้จักสร้าง และรู้จักใช้จุดขายของมีอบได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนกับจิตสำนึกของสาธารณชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนชั้นกลางในเมือง จุดขายหลักที่ว่า คือความน่าสงสาร ความสงสารในความทุกข์ร้อนเหน้อยยากของเกษตรกรอีสาน

ในสายตาของสื่อมวลชนแล้ว การชุมนุมของกลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน จะได้รับการยอมรับแทบจะทุกครั้งและในสื่อสิ่งพิมพ์แทบจะทุกฉบับว่าเป็นการรวมตัวชุมนุมอันเนื่องมาจากการได้รับความเดือดร้อนจริง ๆ อาทิเช่น นายอรุณ ลานเหลือ ที่กล่าวว่า¹⁹

" การที่สมาชิกของสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน มีผู้นำอย่างนายบำรุง คะโยธา ในฐานะเลขาธิการของสมัชชา ชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยแก้ไขปัญหาเดิม 9 ข้อที่ค้างเอาไว้จากปีก่อน น่าจะถือเป็นนิมิตหมายอันดีของระบอบประชาธิปไตยมากกว่าการเพ่งมองเบื้องหลังการชุมนุมของพวกเขาในแง่ร้าย "

แนวทางหรือยุทธวิธีที่สื่อมวลชนได้ประมวลภาพของ สกยอ. ออกมานั้นส่วนใหญ่จะเป็นการกล่าวขวัญและมอง สกยอ. ในแง่ที่ดีทั้งสิ้น

อันน่าจะเป็นไปตามแนวทางที่ถูกกำหนดไว้ โดยที่ปรึกษาคนสำคัญถูกยกย่องให้เป็นเสนาธิการใหญ่ผู้วางแผนผู้ป้อนข้อมูลและตัดสินใจในสถานการณ์สำคัญๆ คือ นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ ซึ่งกล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวแต่ละครั้งจะประสบความสำเร็จหรือไม่ สามารถสรุปได้ ดังนี้²⁰

1. ต้องนำปัญหาที่แท้จริงมาตีแผ่ต่อสาธารณชนได้รับรู้ โดยไม่มีประเด็นอื่นแอบแฝง
2. ต้องเคลื่อนไหวอย่างสงบ สันติ ปราศจากอาวุธตามวิถีทางประชาธิปไตย
3. ต้องไม่ถูกรอบงำ จากนักการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง หรือนักเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง "

นอกจากนี้ นักวิชาการชั้นนำของประเทศตลอดจนพลเมืองอาวุโส ซึ่งผู้สื่อข่าวตั้งฉายาว่าเป็นมันสมองชาติ ยังกล่าวตำหนิรัฐบาลและเรียกร้องให้แก้ปัญหาเกษตรกรรวมทั้งยังกล่าวใน

¹⁹อรุณ ลานเหลือ "แนวสัมมาทิฎฐิกับปัญหาเกษตรกรภาคอีสาน", สยามโพสต์ (4 กุมภาพันธ์ 2538) : 4.

²⁰มีอบ สกยอ. ยก 5 ทวงสัญญาเงินกู้ร้อยละ, ผู้จัดการ (16 พฤษภาคม 2538) : 3.

ลักษณะสนับสนุนการประชุมดังกล่าวด้วย อาทิเช่น²¹ นายเสน่ห์ จามริก นายสุเมธ ตันติเวชกุล ศ.น.พ. ประเวศ วะสี ,นางมิ่งสรรพ ขาวสะอาด ,นายสัปนนท์ เกตุทัต

ซึ่งความเห็นทั้งหมดนี้ ได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนออกสู่สาธารณชน ความน่าเชื่อถือในบุคคลที่กล่าวคำพูดเหล่านั้นตลอดจนการเสนอข่าวของสื่อ ทำให้สาธารณชนรับทราบปัญหาและมีความเห็นคล้อยตามได้ง่ายขึ้น

สถานการณ์ทางการเมือง

การเกิดกลุ่มในแต่ละสังคมนั้น จำเป็นต้องสอดคล้องกับปรัชญาของระบอบการปกครองของรัฐ โดยเฉพาะโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ยอมให้เกิดกลุ่มขึ้นอย่างไม่มี การ กีดกัน หรือจำกัดเสรีภาพ รัฐยอมให้มีกลุ่มหรือสมาคมเกิดขึ้นได้ อุดมการณ์ประชาธิปไตยจะให้คุณค่า และความหมายต่อการมีส่วนร่วมของมหาชน (mass participation) การแสดงออกถึงการเข้าร่วมในการเมืองของประชาชน รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์

หากจะกล่าวไปแล้ว การชุมนุมแต่ละครั้งจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ก็มีสาเหตุมาจากโอกาสเริ่มต้นในการรวมตัวชุมนุมกัน ซึ่งหากเป็นรัฐบาลเผด็จการ โอกาสรวมตัวกันก็เป็นไปได้ยาก แต่ปรากฏว่า การรวมตัวกันของสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานครั้งสำคัญๆ เกิดขึ้นในยุคของรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งและยอมรับกันว่าเป็นประชาธิปไตย เรามีนายกรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้งเท่านั้นอันเป็นเจตนารมณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬไปแล้ว

อย่างไรก็ตามสิทธิและเสรีภาพในการรวมตัวชุมนุมกันนั้น ได้ปรากฏและมีการยอมรับอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันรวมทั้งในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งประเทศไทยก็ร่วมลงนามด้วย

ด้วยกติกาดังกล่าว ทำให้การรวมตัวชุมนุมของเหล่าเกษตรกร ภายใต้นามว่า กลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน จึงได้รับการยอมรับว่าสามารถกระทำได้และรัฐบาลก็ไม่สามารถที่จะอ้างความชอบธรรมใดๆ ในการใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมได้

ขณะเดียวกันทางตัวแทนฝ่ายรัฐบาล ก็ได้ให้การยอมรับถึงเสรีภาพในการชุมนุมไว้ ได้แก่ นายประจวบ ไชยสาส์น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ได้กล่าวถึงการชุมนุมว่าเรื่อง

²¹"มันสมองชาติวอนรัฐฟัง", สยามโพสต์ : 14.

นี้เป็นเรื่องสิทธิพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตยที่ผู้คนจะชุมนุมได้โดยสงบ โดยปราศจากอาวุธ เป็นสิทธิ เราอยากเป็นประชาธิปไตยกันไม่ใช่หรือ อย่าไปรังเกียจในสิ่งเหล่านี้ เพราะเป็นเรื่องธรรมดา²²

สรุป

การที่กลุ่มใดจะมีพลังมากน้อยหรือได้เปรียบเสียเปรียบในการเคลื่อนไหวตามกระบวนการทางการเมืองนั้น ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยเหล่านี้ หากมีปัจจัยดังกล่าวอย่างพร้อมมูล กลุ่มนั้นๆ ย่อมจะมีบทบาททางการเมือง หรือสำแดงอิทธิพล เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยดังกล่าว ประกอบด้วย ปัจจัยทั้งภายใน ได้แก่ ฐานะทางการเงินของกลุ่ม ผู้นำ และสมาชิก การจัดตั้งองค์กร และเครือข่าย ปัญหาความเดือดร้อนและปัจจัยภายนอก ได้แก่ สื่อมวลชน และสถานการณ์ทางการเมือง.

²²สัมภาษณ์พิเศษ ประจวบ ไชยสาส์น เนชั่นสุดสัปดาห์, (21-27 เมษายน 2538) :